

SAVAŞIN DEĞİŞEN KARAKTERİ: TEORİ VE UYGULAMADA HİBRİT SAVAŞ

Yusuf ÖZER*

Öz

Barış zamanı karar vericilerin temel görevi, olası savaşa karşı hem zihinsel hem de teknolojik olarak hazır bulunmaktır. Bunun için gelecekteki savaşların nasıl olacağını tahmin edilmesi öncelikli hedeflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 21'inci yüzyılda içerisinde kimlerin yer aldığı ve hangi teknoloji ile mücadele edildiğinin bilinmediği çatışmalar, yeni savaş kavramlarını yaratmıştır. Bu makalede, bahse konu savaş kavramlarından birisi olan hibrit savaş teorisi incelenmiştir. Makalenin temel amacı, savaşın değişen karakteri doğrultusunda hibrit savaşların özelliklerini incelemek, mantığını anlamak ve konvansiyonel savaşlardan hangi yönlerde ayrıldığını açıklamaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle savaş nedir sorusuna cevap aranmış, hibrit savaş teorisine temel oluşturan savaş tanımlamaları ele alınmış ve küresel örnekler verilerek hibrit savaş teorisi açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Savaş, Hibrit Savaş, Sınırsız Savaş, Dördüncü Nesil Savaş, Birleşik Savaş

THE CHANGING CHARACTER OF WAR: HYBRID WAR IN THEORY AND PRACTICE

Abstract

The main mission of decision makers is to be ready to potential wars both in technological and mental manner during the peacetime. For his reason the prediction of how the future wars will be made is emerged as a primary goal. Especially, the conflicts with unknown involvers and technologies have created new concepts of wars during the 21st century. The hybrid theory of war as one of these concepts is examined in this article. The main purpose of this paper is to examine the features of the hybrid wars, understand the basic idea and explain the distinct aspects from the conventional wars. For this purpose, the question of "What is war?" is argued at the outset and the definition of war which is based on the hybrid war term is considered by giving global examples.

Keywords : War, Hybrid Warfare, Compound War, 4th Generation Warfare, Unrestricted Warfare

* Dr., yusufozer72@yahoo.com

GİRİŞ

Büyük gövdeli uçaklar tarafından 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri topraklarında gerçekleştirilen intihar saldırılarının, savaş alan yazınında yeni bir çağın başlamasına neden olduğu söylenebilir. Ortaya çıkan bu yeni çağ, öncekilerden farklı olarak, kendi çatışma yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Clausewitz'in *her çağ kendi savaşını yaratır* sözünü doğrular şekilde bu tarihten itibaren yeni savaş yöntemleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Hoffman, 2007:11).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte küreselleşen dünyamızda savaşlar daha karmaşık ve daha tehlikeli bir hal almaya başlamıştır. Özellikle içerisinde kimlerin hangi motivasyonla yer aldığı bilinmediği çatışmalar yeni savaş kavramlarını yaratmıştır. Bu makalede, bahse konu savaş kavramlarından biri olan ve üzerinde ciddi tartışmalar yapılan hibrit savaş kavramı incelenmiştir. Hibrit savaş terimi her ne kadar geçmişte kavramsal olarak doğrudan kullanılmamış olsa da yöntemsel olarak bakıldığında bu yaklaşımın dolaylı bir şekilde kullanıldığı ve savaş olgusu kadar eski olduğu görülmektedir.

Günümüz dünyası, konvansiyonel olmayan ve içerisinde çok çeşitli tehditleri barındıran çatışma ortamları içermektedir (Josan ve Voicu, 2015: 49). Bu ortamlardan birisi olan hibrit savaş, konvansiyonel savaşların tamamlandığını göstermemektedir; ancak 21'inci yüzyılın savunma planlamacılarına çok daha fazla karmaşıklık getireceği aşikârdır (Barbu, 2015:50).

Hibrit savaş ortamında; teknolojiden medyaya kadar uzanan çok çeşitli yöntem ve bu yöntemleri uygulayan savaşçılar bulunmaktadır. Bu savaşçılar, teknolojik yetkinlikler ile donatılmış askerler olmakla birlikte dinî, ideolojik, etnik ve kendinî tatmin motivasyonlarıyla hareket eden gerilla, terörist ve yabancı savaşçılar da olabilmektedir. Bununla birlikte siyasi olarak zayıf (*weak*) ve başarısız (*failed*) devletler, Hibrit savaşın temel aktörleri olarak görülmektedir (Schroefl ve Kaufman, 2014:868).

Bu makalenin temel amacı, savaşın değişen karakteri doğrultusunda hibrit savaşların özelliklerini incelemek, mantığını anlamak ve konvansiyonel savaşlardan hangi yönlerde ayrıldığını açıklamaktır. Makalede çözüm aranan temel problem, geçmişten günümüze niteliği sürekli değişen savaş içerisinde hibrit savaşın yeri ve kendisinden önceki savaş türlerinden farkı veya benzerliği nedir? şeklinde belirlenmiştir.

Belirtilen bu problemin çözümüne yönelik olarak makalede öncelikle savaş nedir sorusuna cevap aranmış, hibrit savaş terimine temel oluşturan savaş tanımlamaları ele alınmıştır. Makale içerisinde incelenen savaş terimleri, içerisinde bulunan duruma ve zaman göre sürekli değişim göstermektedir. Eleştirel bir gözle bakıldığında ise, savaşa ilişkin tanımlamalar ne olursa olsun, özellikle toplum üzerinde yarattığı şiddet, korku ve etkinin aynı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla zaman içerisinde çeşitli çalışmalarla ile ortaya atılan bu kavramlar ne ilk ne de son olacaktır.

2. SAVAŞ NEDİR?

Kapsamı itibarıyla savaşın, biyolojik, etnolojik, psikolojik, sosyolojik, antropolojik, ekonomik, coğrafi, tarihî ve siyasi yönleri bulunan çok disiplinli bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Her disiplinin kendine göre bir savaş tanımı bulunmaktadır. Günlük kullanımda da sıkça rastlandığı üzere, *hastalıklarla savaşmak*, *kötülüklerle savaşmak*, *düşmanla savaşmak*, *kendimizle savaşmak* veya *yoksullukla savaşmak* gibi içerisinde savaş teriminin yer aldığı birçok ifade bulunmaktadır. Bu ifadeler incelendiğinde tümünün içeriğinde bir mücadele olduğu görülmektedir. Quincy Wright'ın 1942 yılında yazdığı "*A Study of War*" isimli eserinde savaş, aynı türler arasındaki farklı bireyler arasında gerçekleşen şiddet şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım içerisinde; aslanlar ve kaplanlar arasındaki kavga, ilkel iki kabile arasındaki mücadele ve iki modern devlet arasındaki düşmanlıklar yer almaktadır (Wright, 1942: 8; Yalçınkaya, 2004: 20).

Clausewitz'e göre (2013:41) savaş, kendi irademizi karşı tarafa kabul ettirmek amacıyla uygulanan bir şiddet hareketidir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere savaşın doğasında şiddet vardır. Diğer taraftan dünya ekonomisi temelinde bir tanım yapan Wallerstein'a göre savaş, mevcut

ekonomik aktörlerin lehine işleyen bir dünya pazarı oluşturması maksadıyla kapitalist dünya ekonomisinin kurumsal yapılarını şekillendirme mücadelesidir (Yalçınkaya, 2004:20). Savaş, kuvvet kullanmanın en yoğun, en kapsamlı ve etkileri en ağır olan biçimidir ve çıkış noktası olarak hukuk dışı bir kavramdır (Keskin, 1998:70). Kısaca savaş, zaman ve mekân fark etmeksizin en az iki aktör arasında görülen şiddet içerikli çatışma halidir. Bu aktörler; krallıklar, imparatorluklar ve ulus devletler gibi büyük yapılar olmakla birlikte insanlar, yerel topluluklar ve savaş grupları gibi küçük yapılar da olmuştur (Eker, 2015:34).

Geleneksel uluslararası hukuka göre savaş kavramının tanımlanabilmesi için şu kriterler aranmaktadır: a) iki veya daha fazla devlet arasında gerçekleşmesi, b) ilan edilmesi, c) tarafların amacı ve niyetinin ortaya konulması, d) çatışmaların süresi ve yoğunluğu. Savaşan tarafların niyeti ne olursa olsun, savaş ilan edilsin ya da edilmesin, eğer çatışma varsa, uzun süredir devam ediyorsa ve yoğunluğu buna uygunsuzsa bir çatışmanın savaş olarak kabul edilebileceği ileri sürülmüştür. Kısaca savaş, silahlı güçler tarafından yürütülen bir çatışmadır ve taraflar arasında bir silahlı çatışmanın bulunması şarttır (Keskin, 1998:68). Clausewitz savaşı bir *bukalemun*'a benzetir. Bulunduğu ortama uyum sağlayan bukalemun'un sadece dış görünüşü değişmekle birlikte doğasında bir değişim olmamakta, yani doğası sabit kalmakta ancak niteliği değişmektedir. Bukalemun örneğinde olduğu gibi savaşın da niteliği değişmekte ancak doğası sabit kalmaktadır (Yalçınkaya, 2010:14).

Uluslararası ilişkiler disiplininde savaş kavramı açıklanırken analiz seviyesi olarak genellikle devletler ele alınmaktadır. 19'uncu yüzyıla gelene kadar savaş sadece askerlerin ilgi alanında yer alırken Napolyon Savaşları'nda tüm ulusun askerleşmesi sonrasında toplumun bütün tabakasını ilgilendirir hale gelmiştir (Yalçınkaya ve Türkeş, 2008:58–60). Savaş kavramı, maddesel ve bilişsel yaklaşım olmak üzere iki temel yaklaşıma dayalı olarak açıklanmaktadır. Maddesel yaklaşım; düşmana karşı teknolojik, ekonomik ve fiziksel güce sahip olmayı gerektirir ve bu yaklaşımda temel amaç düşmanın ağırlık merkezini oluşturan askerî, politik

ve ekonomik değerlerinin yok edilmesidir. Bu bir nevi sert gücün kullanımını ön görmektedir. Diğer bir yaklaşım ise bilişsel yaklaşımdır. Bu yaklaşımda düşmanın niyeti, düşünceleri ve fikirleri, savaşın merkezinde yer alır. Bu yaklaşım, düşmanın zihinsel durumunu, fikir yapısını, hislerini, algılarını, davranışlarını ve kültürünü içerir. Bu yaklaşımın, maddesel yaklaşıma göre, daha az maliyetle daha etkili olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımda temel hedef, düşmanın kandırılması, caydırılması, gözünün korkutulması, düşmanın savaşma azim ve iradesinin kırılmasıdır (Sadowski ve Becker, 2010:5). Her iki yaklaşımın eş güdümlü ve eş zamanlı kullanımı, hibrit savaşın temelini oluşturmaktadır.

3. YENİ SAVAŞ YAKLAŞIMLARI

Savaşlar ve çeşitli çatışmalar, İbni Haldun'a göre, dünyanın yaratılışından itibaren var olmuştur (Yalçinkaya, 2004:21). Bir başka ifadeyle şiddet içeren eylemler, Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesine kadar eskiye dayanmaktadır (Özer, 2015:56).

Genel olarak savaş konusundaki yaklaşımlar üç kategoride incelenmektedir: Klasik savaşlar, modern savaşlar ve yeni savaşlar. Makalenin bu bölümünde savaşın farklı tanımlarından yola çıkarak bu üç savaş yaklaşımı incelenmiştir.

Quincy Wright'ın *A Study of War* isimli eserinden aktaran Yalçinkaya'ya (2004:62) göre savaş tarihi Tablo 1'de görüldüğü şekliyle dört bölümde incelenmektedir.

Tablo 1: Dönemsel Olarak Savaşlar ve Özellikleri

Dönem	Tarih Aralığı	Temel Özelliği
Birinci Dönem	1450-1648	Ateşli silahların kullanıldığı dönem
İkinci Dönem	1648-1789	Profesyonel ordular ve hanedan savaşları
Üçüncü Dönem	1789-1914	Savaşın büyüme periyodu
Dördüncü Dönem	1914-1942	Savaşın totaliterleştiği dönem

Birinci dönemde savaşlar; ok, mızrak ve kılıç gibi basit silahlarla başlamış, takiben süvari ve arabalı savaşçıların yer aldığı geniş alanlı savaşlara dönüşmüş, ateşli silahlar da kullanılmaya başlanmış ve Osmanlılar üzerinden Avrupa'ya yayılan barutun icadıyla daha yıkıcı bir hal almıştır (Eker, 2015:35–36; Yalçınkaya, 2004:82).

Mezhep savaşlarını sona erdiren Vestfalya düzeninden Fransız İhtilaline kadar olan dönem (1648-1789), geleneksel devletler arası savaşların görüldüğü dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen Otuz Yıl savaşları, profesyonel orduların ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Güçlü bir kara gücünün yanı sıra zırhlı gemilerin inşasıyla güçlü bir deniz gücüne de kavuşulmuştur (Yalçınkaya, 2004:83). Bu savaş döneminde temel strateji, hareketli topçuların ve tümen sistemine dayalı bir yapının oluşturulmasıdır. Bu dönemde savaş, sınırlı bir düzeydedir (Eker, 2015:35–36).

Klasik savaşlardan modern savaşlara geçiş, Fransız İhtilali ile birlikte ve Napolyon'un yurttaşlar ordusuyla temellendirilen dönemde başlamıştır. Bu dönemde; savaşlar kitlesel bir nitelik kazanmış, sanayi devrimi ve makineli tüfeklerin icadı ile birlikte düşmanın tamamıyla yok edilmesi hedeflenmiştir. Bu dönem, teknolojideki gelişmelere paralel olarak savunma sanayisinin geliştiği dönemdir. Modern savaşları tanımlayan teoriler, savaşı; konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaşlar olmak üzere iki temel kategoride incelemektedir. Konvansiyonel savaşlar, genellikle dost ve düşmanın eşdeğer kuvvet unsurları arasında gerçekleşir. Bu tür savaşlar simetrik savaş olarak tanımlanabilmektedir. Konvansiyonel olmayan savaşlar ise eşdeğer olmayan kuvvet unsurları arasında yaşanan savaşlardır. Bu tür savaşlar ise asimetrik savaş olarak tanımlanabilir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte artık konvansiyonel, bir başka ifadeyle simetrik savaşların sona erdiğini ve asimetrik savaşların daha ağırlık kazandığını söylemek mümkündür (Toptaş, 2009:87). Asimetrik savaşlarda düşünce; yöntem ve örgütlenme açısından farklılık yaratılarak hasma karşı dengeyi bozmaktır (Toptaş, 2009:69). Bu denge, asimetrik etkiler yaratarak bozulmaktadır (Toptaş, 2009:76). Öyle ki Sun Tzu'ya göre (2004:45–49) tüm savaşlar aldatma ve şaşırtmacalara dayanır ve savaşta stratejinin en önemli prensibi düşman ordusunu savaşmadan ele geçirmektir.

Ulaşım ve iletişim alanındaki hızlı gelişmeler düzenli orduların hareket kabiliyetlerini artırmış ve karar verme süreçlerini kısaltmıştır. Modern savaşlar, 1990'lı yıllara gelindiğinde yerini, *yeni savaş* türlerine bırakmaya başlamıştır (Eker, 2015:36–37).Devletler arası konvansiyonel savaşların azalması ile birlikte devlet dışı aktörlerin yarattığı yeni savaş türleri, özellikle masum halkı hedef alarak korku yaratmaya yönelik bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Örneğin, yeni savaş türlerinden birisi olan terörizmin temel hedefi, daha fazla insan öldürmekten ziyade daha fazla korku yaratmak olmuştur. Terörizm, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi içeren normal dışı yollarla siyasal davranışları etkilemek üzere tasarlanmış sembolik bir fiil ve bu fiili yerine getiren teröristin toplum üzerinde korku yaratmak için oynadığı bir oyundur (Özer, 2015:55–56). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 saldırıları, tüm dikkatleri terörizm üzerine çekmiş, politik ve akademik alanda bu tür savaşlar üzerindeki tartışmaları hızlandırmıştır (Schroefl ve Kaufman, 2014:2).

İçerisinde birçok savaş çeşidini barındıran silahlı çatışmalar, karmaşık harekâtlar-*complex operations* olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle karmaşık harekâtlar, içerisinde sadece askerî yer almadığı, sivil-asker işbirliğinin en üst seviyede olduğu harekâtlar şeklinde tanımlanmaktadır (Noetzel ve Zapfe, 2010:138–139). Dolayısıyla ortaya çıkan yeni tür savaşlar, karmaşık harekâtın önemli birer unsuru haline gelmiştir. Bu makalenin ana konusunu oluşturan hibrit savaşlar, yeni tür savaşlar içerisinde kendisine önemli bir yer edinen bir savaş türü olarak görülebilir. Makalenin bundan sonraki bölümünde hibrit savaş kavramının gelişimine yön veren ve yeni tür savaş olarak nitelendirilebilecek farklı savaş kavramları tartışılmıştır.

4. HİBRİT SAVAŞA YÖN VEREN SAVAŞ KONSEPTLERİ

Frank Hoffman, hibrit savaşın temelini, sınırsız savaş, birleşik savaş ve dördüncü nesil savaş olmak üzere üç farklı savaş teorisinin oluşturduğunu iddia etmektedir. Hoffman'ın bu iddiası, asker ve sivil akademisyenlerden

oluşan dört farklı grup tarafından şekillendirilmiştir. Daha çok askerî kesimin oluşturduğu birinci grup, Hoffman'ın iddiasını destekleyici şekilde hibrit savaş konseptinin teorik ve konseptsel oluşumunu geliştirmişlerdir. İkinci grup, hibrit savaşın tamamıyla yeni bir savaş konsepti olduğunu ileri sürmektedirler. Üçüncü grup, diğer iki grubun fikirlerini paylaşmakla birlikte muhtemel savaşlar için pratik tavsiyeler üretmekle yetinmişlerdir. Dördüncü grup ise hibrit savaşa eleştirel ve şüpheli bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu gruba göre hibrit savaş, yeni bir savaş konsepti değildir, bu savaş türü tarihsel döngüde uygulanmış ve günümüze dek ulaşmış bir savaş konseptidir (Fridman, 2017:42). Hoffman'ın hibrit savaşın temelini oluşturduğunu belirttiği savaş teorileri aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

a. Sınırsız Savaş (*Unrestricted Warfare*)

Sınırsız savaş veya *limitler ötesi savaş* konsepti, Çinli subaylar, Quiao Liang ve Wang Xiangsui, tarafından yazılan *Sınırsız Savaş-Unrestricted War* isimli kitapta ortaya konulmuştur. Savaşı limitler ötesi olarak tanımlayan bu konsept, savaşı sadece mevcut yapısıyla değil etki ve boyutlarının sınırları ile tanımlar. Diğer taraftan bu konseptte göre savaşlar, ahlaki kısıtlamalardan yoksun ve tümüyle sınırsız değildir. Sınırsız savaş tanımı, savaşa ilişkin geleneksel askerî tanımlarının ötesinde bir tanımlama yapmak maksadıyla kullanılmıştır. Bu savaş türünde harekât alanı ile ilgili her şey birbiri içine girmiştir ve aralarında bir mesafe yoktur. Savaş; askerî, yarı askerî veya askerlerin içerisinde yer almadığı bir türde olabilir, içerisinde şiddet barındırabilir veya hiç şiddet içermeyebilir. Diğer taraftan savaşanlar, bazen profesyonel savaşçılar bazen de sıradan insanlardır. Her ikisi de bu savaş türü içerisinde görülebilmektedir (Liang ve Xiangsui, 1999: 206–207).

Sınırsız savaş konsepti, hibrit tehditlerin davranışlarını anlamak için iyi bir metot olmakla birlikte McCulloh ve Johnson'a göre (2013:58) hibrit savaşın tanımlanması adına kesin bir model değildir. Bu yöntemler, birden çok boyutta eşzamanlı etkiler yaratabilir iken geniş stratejik amaçlara ulaşmak için yeterli değildir.

b. Birleşik Savaş (Compound Warfare)

Thomas Huber, savaşın türlerine ilişkin tartışmalara birleşik savaş-*compound warfare* kavramı ile katılmıştır. Huber'e (2004) göre birleşik savaş; düşmana karşı, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçlerin, bir başka ifadeyle, düzenli ve düzensiz kuvvetlerin eşzamanlı kullanımudur. Birleşik savaş fikri, konvansiyonel olmayan kuvvetlerin etkinliğini vurgulamak ve birbirleriyle bağlantılı olarak kullanıldığında düzenli ve düzensiz kuvvetlerin tamamlayıcı doğasını vurgulamak için dördüncü nesil savaş kavramı üzerine inşa edilmiştir. Ancak, birleşik savaş düşüncesi; konvansiyonel, konvansiyonel olmayan, kriminal ve terörist yönlerini içeren hibrit düşüncesinden biraz farklıdır. Birleşik savaş, hibrit savaşın bir ön habercisi gibidir ve niteliksel olarak farklılıklar içermektedir (McCulloh ve Johnson, 2013:8). ABD'nin Vietnam Savaşı bu savaş türü için güzel bir örnektir. Askerî planlamacılar için konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçler arasındaki belirsizlik her zaman büyük bir sorun teşkil etmiştir (Hoffman, 2007:21).

Birleşik savaşta, dağıtık vaziyette olan güçler düşmana karşı bir yandan baskı uygularken diğer yandan düzenli ordu imha stratejisini uygulamaktadır. Birleşik savaş, savaşın farklı şekillerinin birleşik komutasını tanımlaması açısından hibrit savaş teorisine önemli katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan birleşik savaş, düzenli ve düzensiz güçlerin birlikte yarattıkları etkinin görülmesi ve birçok çatışmanın neden ve sonuçlarının açıklanması yönünden de oldukça önemli görülmektedir. Ancak, tüm çatışmaların birleşik savaş gözüyle analiz edilmesinin zor olduğu ortak bir kanıdır (McCulloh ve Johnson, 2013:58).

c. Dördüncü Nesil Savaş (4th Generation Warfare)

Savaş teorileri kapsamında üzerinde en fazla çalışılan/tartışılan teorinin dördüncü nesil savaş teorisi olduğunu söyleyebiliriz. Adından da anlaşılacağı üzere temeli, kendisinden önceki üç nesil savaş teorisine dayanmaktadır. Bu savaşlar, tarihsel, taktiksel ve teknolojik gelişmelere bağlı bir seyir izlediğinden *nesil* kavramı çerçevesinde tanımlanmıştır.

Birinci nesil savaş; öncelikle 18'inci yüzyıl içerisinde ve 19'uncu yüzyılın başında gerçekleşen, hıza ve istikamet temelli, tek namlulu yivsiz silahın temel teknoloji olduğu, piyade ağırlıklı bir savaş türü olarak kabul edilir. Böylece, savaş yapısının nesillerinin, askerî gücü korumak ve kullanmak için ulusların doğal haklarını meşrulaştıran Vestfalya anlaşmasının oluşturulması ile başladığı söylenebilir (Hammes, 2006; McCulloh ve Johnson, 2013:7; Toptaş, 2009:98–100).

İkinci nesil savaş; 19'uncu yüzyılın ortalarından başlayıp 20'nci yüzyılın başına dek devam eden, ateşin ve ateş destek sistemlerinin yoğun olarak kullanıldığı savaş türüdür. Bu savaş türünde taktikler, ateş ve harekete dayalıdır. Bu savaş türünün birinci nesil savaştan temel farkı, görmeyerek yapılan atışların ön plana çıkmasıdır. “*Toplar fetheder, piyadeler yerleşir*” şeklindeki Fransız atasözü, bu savaş türünü güzel bir şekilde özetlemektedir. İkinci nesil savaş için fikirler ve düşünceler önemli görölse de asıl itici güç teknolojiadaki gelişmeler olmuştur (Lind, Schmitt ve Wilson, 1989:23).

20'nci yüzyıl içerisinde varlığı kabul edilen üçüncü nesil savaş, teknolojinin daha da gelişmesine bağılı olarak hıza ve manevraya dayalı, hava kuvvetlerinin dâhil edilmesi ile düşmanın aldatılması ve yok edilmesine yönelik taktiklerin ön plana çıktığı savaştır. Bu savaşın en önemli itici gücü fikir ve düşüncelerdir. Bu dönemin en temel teknolojik gelişimi tankların ortaya çıkışı olmuştur. Bu sayede, özellikle İkinci Dünya Savaşında operasyonel olarak önemli değişimler yaşanmıştır (Lind ve diğerleri, 1989:23).

20'nci yüzyılın ortalarından başlayıp sonuna dek sürdüğü kabul edilen dördüncü nesil savaş ise sivil ile askerînin, savaş alanı ile güvenlik alanının ve savaş ile barışın sınırlarının net olarak belirlenemediğı bir savaş türüdür. Dördüncü nesil savaşın temel hedefinin, kargaşa ortamı inşa ederek mevcut iktidarı devirmek olduğu söylenebilir. Dördüncü nesil savaş, esas olarak gerilla harekâtı ya da ayaklanmaya karşı gelişmiş, düşmanı, askerî olarak değil siyasi olarak ve yalnızca savaş alanında değil yıllar süren düşük yoğunluklu çatışma ile alt etmeyi hedefleyen bir savaş tarzıdır. Bu

savaşın aktörleri, konvansiyonel olmayan savaşlar ile birlikte askerî etki harekâtları ve stratejik iletişim yöntemlerini kullanmaktadırlar (Hammes, 2006; McCulloh ve Johnson, 2013:7; Toptaş, 2009:98–100).

Dördüncü nesil savaş teorisi; Vestfalyan sistemi ile düşmanın düzenli bir savunma kurmasını, hızlı ve ani saldırılarla engelleyip sonra da hızlı bir şekilde yok etmeyi öngören Almanların ünlü “Yıldırım Savaşı Teorisi (*Blitzkrieg Theory*)” hakkında mitler üzerine kurulmuştur. Bu savaş teorisi, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra yeniden keşfedilmiştir (Echevarria, 2005:v).

Dördüncü nesil savaş daha önce de belirtildiği şekilde alanyazında en fazla tartışılan savaş teorisi olmuştur. Dördüncü nesil savaşın itici gücü olarak tanımlanan teknolojiadaki gelişmelerin nereye kadar devam edeceği şu an için öngörülemez bir konudur. Belli başlı ülkelerin savunma sanayindeki gelişmeler ve ürettikleri silah sistemlerinin, üçüncü bir ülke veya devlet dışı aktörler tarafından elde edilmesi ve kullanılması ile birlikte beşinci nesil savaşın temellerinin atıldığını söylemek mümkündür.

5. HİBRİT SAVAŞ TEORİSİ (*HYBRID WARFARE THEORY*)

Bir ülkenin topraklarına başka bir ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından saldırı düzenlendiğinde bunun konvansiyonel savaşa dönüşeceği aşikârdır. Bu tür bir saldırıya uğrayan ülkenin nasıl bir tepki vereceği genel olarak bellidir. Ancak eğer bir ülkeye, siber saldırı, bilgi harbi ve özel kuvvetler gibi farklı oluşumları içeren hibrit tehditler tarafından saldırıldığında en iyi savunma yönteminin ne olduğu akademik ve askerî çalışmalarda henüz tam olarak belirlenebilmiş değildir.

Hibrit kelimesi Türk Dil Kurumuna (TDK) göre *iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması* anlamında kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Savaş stratejileri açısından bakıldığında içerisinde karışık kuvvetlerin yer aldığı bir savaş türü olarak değerlendirilebilir. Hibrit savaşı tanımlamadan önce içerisinde yer alan tehditlerin niteliklerinin anlaşılması önemlidir. ABD Harekât doktrinine (Army, 2008) göre tehditler; geleneksel (*traditional*), düzensiz (*irregular*), felaket getiren (*catastrophic*) ve yıkıcı etki yaratan

(*disruptive*) olmak üzere dört temel kategoriye ayrılmaktadır. Devletler genel olarak bu tehditlere karşı, diplomatik, bilişsel, askerî ve ekonomik tedbirleri içeren milli güç unsurlarını hazır tutmak isterler.

Geleneksel tehditler, karşılıklı güç mukayesesi içerisinde askerî kapasitelerini ve güçlerini ortaya koyan devletlerden oluşmaktadır. Düzensiz tehditler, konvansiyonel olmayan ve asimetrik metotları kullanan güçlerden meydana gelmektedir ve terörizm, ayaklanma ve gerilla savaşları gibi şiddet metotlarını içermektedir. Katstrofik tehditler, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahları içeren kitle imha silahlarını kazanma ve kullanma niyetiyle hareket eden unsurlardır. Bu silahlar, düşmana ani ve felakete yol açan etkiler yaratma yönünde önemli bir üstünlük sağlamaktadır. Son olarak yıkıcı tehditler ise harekât alanında yeni teknolojilerin kullanımı ile üstünlük sağlayan düşmanı tanımlamaktadır. Yıkıcı tehditler, kullanmış oldukları farklı metotlar ve teknolojiler ile tehdidin doğasını anlama yönünde karşı tarafta başarısızlık yaratmaktadırlar. Yıkıcı tehditlerin kullanmış olduğu en büyük silah, *nanoteknoloji* ve *yönlendirilmiş enerji silahları* gibi yeni ve ani ortaya çıkan teknolojilerdir (Army, 2008).

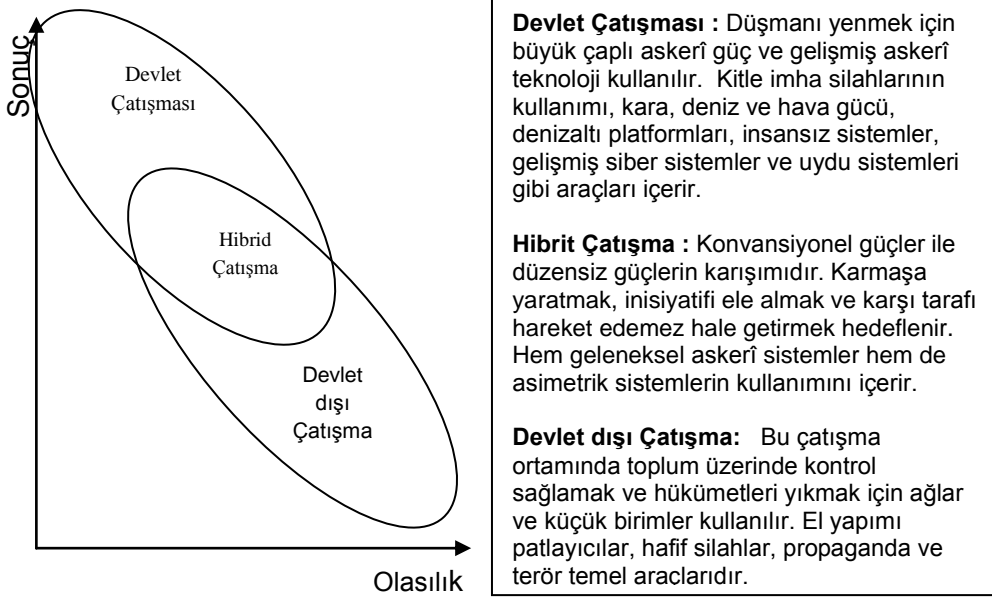
Yukarıda bahsedilen tehdit türlerinin her biri toplumlar üzerinde oldukça yıkıcı etkiler yaratmakta, şiddet ve korku yaratarak kullanıcıların politik hedeflerine ulaşmasında öncü rol oynamaktadırlar. Tüm bu tehdit türlerinin ortak birleşiminden veya kesişim kümelerinden ortaya çıkan tehditleri hibrit tehdit olarak tanımlayabiliriz. Hibrit tehditlerin diğer tehdit türleri ile arasındaki bağlantı, hibrit savaşın tanımı adına kilit rol oynamaktadır (Galkins, 2012:8). Hibrit tehditler; küresel terörizm, düşük yoğunluklu asimetrik çatışmalar, göç, deniz haydutluğu, sınır aşan organize suçlar, demografik sorunlar, yolsuzluk, etnik çatışmalar, teknoloji, başarısız devletler gibi birçok tehdidi içerisinde barındıran şemsiye bir kavramdır (Aaronson, Diessen, De Kermabon, Long ve Miklaucic, 2012:115; Army, 2008). Devlet ya da devlet dışı aktörler ve örgütlerden oluşan hibrit tehditler, politik hedeflerine ulaşmak ve karşı taraf üzerinde etkili olabilmek için şiddetin bütün boyutlarını kullanmaktadırlar (Aaronson vd., 2012:116).

Hibrit savaş terimi ilk kez Frank Hoffman'ın 2007 yılında yazmış olduğu *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars* başlıklı çalışmasında tanımlanmıştır. Hoffman'a göre devletler arasındaki klasik savaşlar, sivil, asker, organize şiddet, terör, suç ve savaş kavramları arasında kesin ayrımların olmadığı hibrit savaşlar ile yer değiştirmiştir. Bu bağlamda Hoffman tarafından hibrit savaş, içerisinde konvansiyonel güç, düzensiz taktikler ve oluşumlar ile şiddet, zorlama ve kriminal kargaşa içeren terörist faaliyetleri barındıran bir savaş yöntemi olarak tanımlanmıştır. Bu çok metotlu faaliyetler, ayrı birimler veya sinerjik etki yaratabilmek için harekât alanında taktik veya operasyonel olarak yönetilen ve koordine edilen aynı birim tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu etkiler harekâtın her seviyesinde kazanılabilmektedir (Hoffman, 2007:29).

Schroefl ve Kaufman'a (2014:7) göre hibrit savaş, düzenli ve düzensiz güçlerin aynı harekât alanında eşgüdümlü faaliyet göstermesidir. Josan ve Voicu'ya göre (2015:50) hibrit savaş, ulus devletlerin yanında devlet dışı aktörler tarafından uygulanan, konvansiyonel askerî yetenekler ve taktikler ile terörizm, şiddet ve kaos yaratma, siber savaş, medya ve ekonomik uygulamalar gibi konvansiyonel olmayan çatışma yaratacak unsurları içeren bir savaş türüdür. Bu tanımlar, hibrit savaşın çok boyutlu bir savaş türü olduğunu göstermektedir. Alexander Lanoszka'ya (2016) göre ise hibrit savaş, yeni bir savaş türünden ziyade yeni bir stratejidir. Çünkü dış politika hedeflerinin başarılabilmesi için milli gücün birçok enstrümanı bu savaş içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede bakıldığında hibrit savaş stratejisinin savunmacı değil saldırgan bir strateji olduğu görülmektedir (Lanoszka, 2016).

Bu savaş türünün en belirgin özelliği, siyasi hedeflere ulaşmak için şiddet kullanımının diğer savaş türlerine benzer şekilde devletlerin tekelinde olmadığıdır. Yani, şiddet kullanımı devlet dışı aktörlerin de gündeminde yer almaktadır. Bununla ötesinde, hibrit savaş düşüncesi, genellikle devlete karşı siyasi, teknolojik ve sosyal yapıları bir araya getiren toplumun tüm unsurlarını içermesi nedeniyle oldukça karmaşık bir yapıdır (Sadowski ve Becker, 2010:4). Hibrit savaşlarda temel hedef, karşı tarafın siyasi otoritesi

ve devlet kurumlarının istikrarsız hale getirilmesidir. Böylece karşı tarafın yönetiminde kaos ve iktidar boşluğunun yaratılması amaçlanmaktadır.

Şekil 1: Çatışma Süreci (Batyuk, 2017:467)

Hibrit tehditlerin yer aldığı hibrit savaş konsepti, her ne kadar hibrit terimi kullanılmamış olsa da Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" adlı eserinde tanımladığı *şaşırtma* ve *aldatmaca* kadar eskiye dayanan bir kavramdır. Ölümsüz eserinde Sun Tzu, tüm savaşların aldatmaca ve şaşırtmaya dayandığını söyler (Tzu, 2004:45). Hibrit savaşlar da bir nevi aldatmaca ve şaşırtmaların olduğu bir savaş türüdür. Eski Roma çağında kriminal suçlular, haydutlar, düzenli ve düzensiz savaşçılar ile 1806 yılında İngiliz ve Portekiz ordusu ile İspanyol gerilla güçlerinin Napolyon'a karşı gerçekleştirmiş olduğu müşterek harekâtlar, hibrit savaşın ilk örnekleri olarak gösterilebilir. Diğer taraftan, düzenli orduyu oluşturan Kuzey Vietnam Halk Ordusu ile düzensiz güçleri oluşturan Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesinin (Viet Kong) müşterek olarak 1965-1973 yılları arasında Fransa ve ABD'ye karşı, Lübnan Hizbullahı'nın ise 2006 yılında düzenli ve

düzensiz savaş taktikleri uygulayarak İsrail ordusuna karşı verdikleri mücadeleler, hibrit savaşın belirgin örnekleri arasında yer almaktadır (McCulloh ve Johnson, 2013:3).

Tablo 2: Diğer Savaş Konseptlerinin Hibrit Savaş İle Karşılaştırılması
(Dvorak, 2016:21)

Konsept	Hibrit savaş ile benzerlikleri	Hibrit savaştan farklılıkları
Topyekûn Savaş (Total War)	Ekonomik altyapı hedefleri arasındadır. Ekonomik yeteneklerin kullanılması	Asimetrik taktiklerin veya konvansiyel olmayan güçlerin sınırlı kullanımı
Sınırsız Savaş (Unrestricted Warfare)	Askerî, siyasi ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu Konvansiyonel ve asimetrik taktiklerin kullanımı	Son derece geniş ve savaş alanı ile sınırlı değil Gelecekte tüm savaş türlerinin yerini alacağına inanılıyor
Birleşik Savaş (Compound Warfare)	Düzenli ve düzensiz kuvvetlerin aynı anda kullanılması Birleştirilmiş komuta ve kontrol	Konvansiyonel ve geleneksel olmayan kuvvetler savaş alanında birleşmez
Dördüncü Nesil Savaş (4th Generation Warfare)	Askerî, siyasi ve ekonomik yeteneklerin kombinasyonu Konvansiyonel ve geleneksel olmayan kuvvetlerin kullanımı	Sivil ve ekonomik hedeflere taarruza odaklı Tamamen entegre olmayan konvansiyonel ve düzensiz kuvvetler

Afganistan ve Irak savaşları, teknolojideki gelişmeler, Avrupa'nın önemli şehirlerine yapılan terörist saldırıları, 2007 yılında Estonya'ya karşı gerçekleştirilen siber saldırılar, 2008 yılında Gürcistan'a yönelik Rus işgali, Güneydoğu Asya'da yeni güçlerin ortaya çıkışı, dünya çapında aşırılık ve milliyetçilik dalgasının yayılması, demografik yapılarıdaki değişimler, 2014 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya uyguladığı saldırılar ve son olarak Suriye'deki yükselen tansiyon, ABD, Rusya ve çatışma bölgelerine sınır ülkeler ile NATO'nun güvenlik algılarının ve tedbirlerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Tüm bu olaylar aslında hibrit tehdit ve hibrit savaşın ne olduğuna dair önemli derecede bir anlayışa sahip olunmasını sağlamıştır. Çünkü bunların hemen hemen hiçbirisi doğrudan konvansiyonel yapıda olmamakla birlikte değişik savaş yöntemleri ve farklı tehdit aktörleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur (Galkins, 2012:5).

a. Hibrit Savaşın Temel Aktörleri

Hibrit savaşın temel aktörleri, devletler ve devlet dışı aktörlerdir. Devletler özelinde bakıldığında, hibrit savaşlar içerisindeki devletleri üç kategoriye ayırabiliriz. Bunlar; başarısız devletler (*failed states*), yükselen küresel devletler ve güç statülerini yeniden kazanmak için hibrit tehditleri kullanan devletlerdir (Galkins, 2012:14–15).

Başarısız devlet kavramı çok net bir tanım içermemekle birlikte sınırları içerisinde gücünü tekelinde bulunduramayan, zayıf yönetim nedeniyle kamu hizmetlerinin yürütülemediği, anayasal otoritenin yok olduğu ve komşuları ile istikrarsız ilişkilere sahip devletler olarak tanımlanmaktadır (Çelikpala, 2004). Grant'ın tanımına göre başarısız devletler, uluslararası sorumlulukları yerine getirecek hükümetten yoksun, kendi sınırları içerisinde temel toplumsal gereksinimleri sağlayamayan, bireysel güvenliğin olmadığı ve toplumsal düzenin yok olduğu devletlerdir (Grant, 2004). Başarısız devletler, dinî ve etnik şiddet, uyuşturucu trafiği, silah ve insan kaçakçılığı, haydutluk, kontrolsüz sınırlar, teröristlerin barınağı, kontrol edilemeyen mülteci akınları, çevresel tehlikeler ve savaş ağalarının nüfuz etkisi gibi tehlikeler ile karşı karşıya bulunmaktadır. Çoğu zaman bu tür tehlikelerin bertaraf edilmesi oldukça zor olmakta ve devletler iç ve dış politikada istikrarsız hale gelmektedirler (Haims, 2008). Başarısız devletler ile terörizm arasında yakın ilişkiden söz edilmekle birlikte bu devletlerin her an bir silahlı çatışmaya açık bir konumda olabileceği varsayılmaktadır (Comfort, 2003).

Yükselen küresel devletler, son on yıl içerisinde siyasi, ekonomik ve askerî gücü oldukça artan ülkeleri temsil etmektedir. Çin ve Hindistan gibi uluslararası ilişkiler alanında oldukça etkin ve NATO'ya üye olmayı düşünmeyen ülkeler, hibrit tehdit etkisi göstermektedir (Galkins, 2012:15–17). Hibrit savaşların önemli aktörlerinden bir diğeri, güç statülerini yeniden kazanmak için hibrit tehditleri kullanan devletlerdir. Bölgesel veya uluslararası alanda gücü ve etkinliği azalan bu devletler, yeniden güç kazanmak amacıyla hibrit tehditleri kullanabilmektedirler. Rusya'nın son

on yıl içerisinde komşu devletlere ve Doğu Avrupa'ya yönelik uyguladığı ambargolar, siyasi baskılar ve siber saldırılar, hibrit tehditlerin belirgin bir örneği olarak gösterilebilir (Galkins, 2012:17–18).

Hibrit savaşın dördüncü aktörü devlet dışı yapılanmalardır. Bu yapılanmalar, devletten bağımsız hareket eden, konvansiyonel olmayan hareketler gösteren ve terör eylemleri ile sivil halka şiddet uygulayan örgütlenmeleri içermektedir. Bu örgütlerin temel hedefi, ülke içerisinde şiddet ve kaos yardımı ile ülke yönetimine sahip olmaktır. Bu gruplar bireysel olarak veya bir devletin himayesinde hareket etmektedirler (Galkins, 2012:18). Yalçinkaya'ya (2010:27) göre savaş/çatışma alanlarında yer alan devlet dışı unsurlar askerî ve sivil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincisi ulusal, bölgesel, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında veya bölgesel güvenlik kuruluşları ile koalisyon güçlerinde görev alan askerler ve savaş müteahhitlerinin paralı askerleri, ikincisi ise medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, sivil halk, terörist gruplar, organize suç örgütleri, asi güçler, yerel milisler gibi sivillerdir. Bu tür devlet dışı unsurların faaliyetleri hibrit savaş içerisinde oldukça etkin bir yer tutmaktadır. Galkins'e (2012) göre daha kapsamlı bir devlet dışı unsur içeriği veren Yalçinkaya (2010), dönemler içerisinde savaşın tanımında değişimler yaşandığını ve savaşta meydana gelen değişimlerin toplumsal birçok olgunun sonucu olduğunu belirtmektedir. Genel olarak savaşlar, özelinde ise hibrit savaşlar, sadece askerlere bırakılmayacak kadar önemlidir ve farklı birçok disiplini içerisinde barındırmaktadır. Uşaklı ve Alper'e (2010:38) göre geleceğin savaşları devletlerin yer aldığı kitlesel savaşlardan çok, küçük ama etkili devlet dışı unsurların mücadelesi şeklinde gerçekleşecektir. Şüphesiz bu unsurların sahip olduğu ileri teknoloji çatışmaların seyrini değiştirecektir. Özellikle küresel savunma sanayisinde kendini göstermeye başlayan/başlayacak yönlendirilmiş enerji silahları, elektronik savaş, uzaya konuşlu silah sistemleri, toksik ve radyoaktif saldırılar, psikolojik harp ve bilgi kirliliği gibi tehditler (Uşaklı ve Alper, 2010:43) hibrit savaşlarda devlet dışı aktörlerin etkinlikle kullanabileceği silah sistemleri arasında yerini alacaktır.

b. Hibrit Savaş'ın Aktörü olarak Yabancı/Göçmen Savaşçılar (Foreign/Migrant Warrior)

Son dönemlerde özellikle Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar içerisinde kendinî gösteren en önemli devlet dışı unsurlardan birisi, yabancı savaşçılar (*foreign fighters*) veya Schroefl ve Kaufman'ın (2014) tanımladığı şekliyle göçmen savaşçılardır (*migrant warrior*). Bu savaşçılar, eğitilmiş/eğitimsiz olup yalnız ya da organize bir şekilde savaşabilme kabiliyetine sahiplerdir. Bu savaşçılar, savaştıkları düşmana karşı iyi motive olmuşlardır ve motivasyonları doğrultusunda farklı çatışma alanlarında yer almaktadırlar (Schroefl ve Kaufman, 2014:9).

Yabancı savaşçıların hibrit savaş içerisindeki rolleri, hâlihazırda çok anlaşılılmamakla birlikte önümüzdeki dönem içerisinde bu savaşçıların yarattığı etkinin oldukça büyük olacağı öngörülmektedir. Zira Yalçinkaya'nın (2015:4) belirttiği gibi, çatışma alanında yer alan bir başka ülkenin mensubu yabancı savaşçıların hayatta kalmayı başarıp evlerine geri dönmeleri ile birlikte asıl tehlike yeni başlamaktadır. Çünkü bu savaşçılar hibrit savaşı, mevcut çatışma alanından geri döndükleri yaşam alanlarına genişletmektedirler. Çatışma bölgesinden ayrılmaya karar veren yabancı savaşçılar ya kendi ülkelerine geri dönmeyi ya da üçüncü bir ülkeye geçmeyi düşünmektedirler. Gittikleri ülkede barışçıl bir şekilde yaşamayı reddeden ve başka çatışmalara katılmaya karar veren yabancı savaşçılar döndükleri ülkede yarattıkları terör eylemleri ile hibrit savaşın kıvılcımını yakmış olmaktadır (Yalçinkaya, 2015:4).

Yabancı/Göçmen savaşçılar, günümüzde Irak, Afganistan ve Suriye gibi çatışma bölgelerinde savaşmaya devam etmektedirler. Afganistan ve günümüzde Suriye, yabancı/göçmen savaşçıların en çok boy gösterdiği çatışma alanları arasında yer almaktadır. Özellikle dünyanın gündemini oldukça meşgul eden Suriye'de gerçekleşen savaş, devlet ve devlet dışı örgütlere ait güçlerin yarattığı hibrit savaşın en belirgin örneklerinden birisi haline gelmiştir (Schroefl ve Kaufman, 2014:10).

6. KÜRESEL ÖRNEKLERLE HİBRİT SAVAŞ

Güney Asya'da yer alan ve 34 eyaletten oluşan Afganistan, hibrit savaşın yoğun yaşandığı bölgelerden birisidir. Afganistan'da savaş, 7 Ekim 2001 tarihinde ABD'nin Sürekli Özgürlük Harekâtı (*Operation Enduring Freedom*) ile başlamıştır. Daha sonra, Kabil ve çevresinin güvenliğini sağlamak ve Afganistan Geçiş Hükümetine destek vermek amacıyla, 42 ülkenin katılımıyla Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Force-ISAF) oluşturulmuştur (Özer, 2015:159).

Afganistan savaşına birçok askerî aktör dâhil olmuştur. Bu askerî aktörlerin en bilineni Taliban'dır. 1990'lı yılların ortasında Taliban hem askerî hem de finansal yardımlarla büyümüştür. Belirli bir güce kavuşan Taliban, hibrit savaşın önemli bir aktörü olmuştur. Taliban bu yıllarda merkezî hükümeti devirmek amacıyla hibrit savaş tekniklerini yoğun bir şekilde kullanmıştır (Angstrom, 2017:2).

Hibrit savaşın diğer bir örneği, 2006 yılında Lübnan Hizbullahı ile İsrail Ordusu arasında yaşanan çatışmalardır (Bachmann ve Gunneriusson, 2015:78). Hizbullah bu çatışmalarda sahip olduğu tüm güçleri ile konvansiyonel bir orduya karşı mücadele vermiştir. Bu çatışmalar, hibrit savaş tanımının tipik bir örneği olarak gösterilmektedir (Noetzel ve Zapfe, 2010:138). Hizbullah, İsrail'e karşı, Batı'nın konvansiyonel savaş teknikleri ile antitank füzeleri gibi modern silah sistemlerini kullanmıştır (Angstrom, 2017:3). İsrail-Hizbullah arasında yaşanan bu çatışmalar, gerilla taktikleri ve asimetrik silahlanmadan çok daha fazlasını içermektedir. Bu çatışmalarda ayrıca oldukça etkin bir algı yönetimi gerçekleştirilmiştir. Yaşanan çatışmalar televizyonlar vasıtasıyla dünya kamuoyuna canlı olarak sunulmuştur. Mecklin'in (2017:298) ifadesiyle kamera ve bilgisayarlar bu çatışmaların temel silahları olmuştur.

İsrail-Hizbullah çatışmalarının üzerinden geçen on yıllık bir zaman içerisinde hibrit savaş tekniklerinde hızlı bir gelişme gözlemlenmiştir. Özellikle internet teknolojisindeki gelişmeler hibrit savaş tekniklerini çok daha uygulanabilir kılmıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki güvenlik uzmanları, içerisinde internet tabanlı propaganda, kriptolu haberleşme,

siber saldırılar, pozitif ve negatif ekonomik baskılar, casusluk, düzensiz ordu hareketleri gibi birçok uygulamaları içeren uluslararası çatışmaların bu yeni oluşumunun, büyük bir savaşı gerektirmeden politik çıkarlara ulaşmayı sağladığını belirtmektedirler. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın elektrik, bankacılık ve diğer altyapı sistemleri üzerine uyguladığı siber saldırılar, kamuoyu üzerindeki propaganda faaliyetleri ve "küçük yeşil adamlar - *little green men*" olarak adlandırılan düzensiz güçlerin faaliyetleri hibrit savaşın tipik bir örneği olarak gösterilmektedir. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki bu uygulaması, ABD'nin eski Sovyetler Birliği ülkelerine yönelik "renkli devrimler" olarak adlandırılan hibrit desteğine karşı bir cevap niteliği taşıdığı değerlendirilmiştir (Mecklin, 2017:298).

Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılı içerisinde Kırım özelinde yaşanan gelişmeler, gerek yabancı gerekse Türkçe alan yazında hibrit savaşın somut bir örneği olarak gösterilmektedir. Josan ve Voicu'ya göre (2015) Kırım'ın işgali Ukrayna krizinin yeni bir boyuta taşınmasına neden olmuş, Rusya ile Batı rekabeti yeniden şekillenmiştir. Bunun neticesinde, hem Batılı devletler hem de Rusya kendi ulusal güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirme ihtiyacı duymuşlardır. Kırım işgalinde Rus Özel Kuvvetleri temel güç odaklarından birisi olmuş, diğer taraftan paralı askerler, siber saldırılar, ekonomik yaptırımlar ve medya desteği Kırım üzerinde yaşanan çatışmaların temel aktörleri olmuştur. Rusya'nın gerçekleştirmiş olduğu harekât, devletler tarafından hibrit savaşın asimetric harekâtlarda kolaylıkla uygulanabileceğini göstermiş ve yeni tip savaşın karakteristiklerini ön plana çıkarmıştır: a) savaş durumunun ilan edilmemesi, b) asimetric çatışmalar süresince askerî harekâtlarda silahlı sivillerin kullanılması, c) eylemci siviller kullanılarak doğrudan temas etmeden askerî birliklerin bloke edilmesi, d) asimetric ve dolaylı yöntemler kullanılması, e) kara, deniz, hava ve siber uzayda eşzamanlı harekât düzenleme, f) medyanın gücü kullanılarak uzaktan etki sağlamak (Josan ve Voicu, 2015:51). Yeni savaşın bu karakteristikleri, Rusya'nın uluslararası arenada devlet olarak zarar görmeden Kırım ve Ukrayna'da üstünlük kurmasına imkân sağlamıştır.

Rusya'nın 2010 askerî doktrinde modern savaşlar; askerî ve askerî olmayan güçlerin bütünleşik kullanımı olarak tanımlanmıştır. 2014 yılında güncellenen doktrinde ise askerî harekâtlara düzensiz silahlı güçler ile özel askerî şirketlerin katılımı ve harekâtlarda dolaylı ve asimetrik yöntemlerin kullanılması şeklinde yorumlar eklenmiştir. Rusya Genelkurmay Başkanı General Valery Gerasimov tarafından yazılan ve *Gerasimov Doktrini* olarak adlandırılan askerî doktrine göre, savaşın kuralları kökten değişmiş, stratejik ve politik hedeflere ulaşma yolunda askerî olmayan unsurların etkinliği artmıştır. Rusya, Şubat 2014'ten itibaren iki farklı harekât düzenlemiştir. Bunlardan birisi Kırım'ın diğeri ise Doğu Ukrayna endüstriyel bölgesinin işgalidir. Kırım'daki işgal, elektronik harp, sabotaj ve yıkıcı faaliyetler, psikolojik baskı, bilgi harbi ve gizli askerî harekât ile başlamıştır. Kırım'ın ilhaki, hava, kara ve deniz gücünden oluşan geleneksel askerî işgal ile tamamlanmıştır (Kofman ve Rojansky, 2015:1–4). Rusya'nın Kırım işgalinde kullandığı en etkili hibrit savaş tekniği, bilgi harbi vasıtasıyla etkili bir propoganda uygulamasıdır.

General Valery Gerasimov'un 2003 yılında yazdığı ve Gerasimov Doktrini olarak tanımlanan *The Value of Science in Prediction* başlıklı makale¹ Hoffman'ın tanımladığı hibrit savaşın özelliklerini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu makalede Gerasimov, Rusya'nın lineer olmayan savaş (*non linear warfare*) konseptini ortaya koymuştur. Gerasimov'a göre 21'inci yüzyılda savaş ve barış arasındaki ayırım bulanıklaşmıştır. Bunun en temel nedeni savaşların artık devletler tarafından resmî olarak ilan edilmemesidir. Bu durum savaşın temel kurallarını değiştirmiştir. Gerasimov Doktrini'ne göre bundan sonraki savaşlarda askerî güçlerin siyasi, bilgi ve diğer askerî olmayan tedbirlerin eşgüdümlü kullanımı öngörülmektedir. Bu yaklaşım, özel kuvvetlerin, silahlı düzensiz güçlerin ve özel askerî şirketlerin harekât alanında kullanımını öne çıkarmaktadır (Klein, 2015:3).

Mary Ellen Connell ve Ryan Evans (2015) tarafından hazırlanan *Russia's "Ambiguous Warfare and Implications for the U.S. Marine Corps* başlıklı raporda; Ukrayna'da Gerasimov Doktrini'nin altı safhada

uygulandığı iddia edilmektedir. Buna göre ilk safhada, hedef ülkenin hükümetine karşı protesto ve direniş eylemlerinde kullanılmak üzere o ülkede yaşayan etnik Rus toplumu kullanılmıştır. Bu sayede Ukrayna toplumu ve hükümeti tarafından azınlık Rus toplumuna karşı tepki gösterilmesi ve ayrımcılık yaratılması hedeflenmiştir. Bir başka ifadeyle müdahale için uygun çatışma ortamı hazırlanmaya çalışılmıştır. İkinci safhada Rusya, hedef ülkenin yönetimini zayıflatmak, sindirmek, zorlamak ve cezalandırmak için ekonomik savaş ve diplomatik / politik baskı uygulamıştır. Üçüncü safhada, hedef ülkede çatışma ortamı yaratmak ve etnik Rus azınlığı ayaklandırmak maksadıyla mahiyeti bilinmeyen askerî ve güvenlik personeli intikal ettirmiştir. Dördüncü safhada, Rusya Silahlı Kuvvetleri, hedef ülkenin savunma ve güvenlik birimlerini etkisiz hale getirmek, kilit noktaları ele geçirmek ve hükümet yapısını bozmak maksadıyla müdahale başlatmıştır. Beşinci safhada, tüm bu uygulamaların diğer devletler nezdinde kabul görmesi için bilgi harbi başlatmıştır. Bu noktada medya etkin bir şekilde kullanılmıştır. Altıncı ve son safhada ise, hedef ülkedeki kazanımlarını sağlamlaştırmış, tansiyonu ve çatışmaları azaltıcı tedbirler almış ve hedef ülke yönetimini etkisi altına almıştır. Altı safhada geliştirilen bu uygulamaların başarısı için konvansiyonel savaşlardan daha ucuz ve etkili bir yöntem olan ve içerisinde askerî ve askerî olmayan güçlerin yer aldığı hibrit savaş tekniği kullanıldığı vurgulanmaktadır (Connell ve diğerleri, 2015).

Akademik alanyazın incelendiğinde hibrit savaş kavramının daha çok Rusya'nın Ukrayna'da uyguladığı faaliyetlerle özdeşleştiği görölmektedir. Ancak alanyazındaki çalışmaların genel olarak Batı kaynaklı olduğu göz önüne alındığında hibrit savaşın sadece Rusya'nın faaliyetlerine indirgenmesinin yanılığya neden olabileceği söylenebilir. Bugün Ortadoğu başta olmak üzere dünya üzerindeki tüm çatışma ortamlarında yer alan her bir devletin kendilerine özgü hibrit savaş tekniklerini kullandığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Prusyalı General Carl Von Clausewitz'in *her çağ kendi savaşını yaratır* sözü günümüzde geçerliliğini ispatlamış bir öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları ve sonrasında gelişen olaylar, bu çağda konvansiyonel savaşların yerine farklı türde savaşların alacağını göstermiştir. Özellikle içerisinde kimlerin yer aldığı ve hangi teknoloji ile mücadele edildiğinin bilinmediği çatışmalar yeni savaş kavramları yaratmıştır.

Bu kavramlardan birisi olan ve diğer savaş türlerinin aksine belirgin bir ağırlık merkezi olmayan hibrit savaş, konvansiyonel savaşların yerini almamakla birlikte devletler ve devlet dışı aktörler açısından önemli bir kuvvet çarpanı olarak kullanılmaktadır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de konvansiyonel savaşların var olacağı her zaman ihtimal dâhilindedir. Ünlü fizikçi Albert Einstein'in "*3'üncü dünya savaşının hangi silahlarla yapılacağını bilmiyorum ama 4'üncü dünya savaşı taş ve sopalarla olacak*" ifadesi bu olasılığı destekler görünmektedir. Dolayısıyla bundan sonraki dönemlerde hibrit savaş gibi yeni savaş türlerinin devletlerin tek savaş yöntemi olacağı yönündeki düşüncenin doğru olmayacağını söyleyebiliriz. Ancak eski savaşların doğasının sabit kalmakla birlikte niteliklerinin de değiştiğini kabul etmek durumundayız.

Makale içerisinde tartışılan çeşitli savaş teorilerini bu değişimin önemli kanıtları olarak görebiliriz. Gelecekte de bu savaş teorilerine yenilerinin eklenmesi olası görünmektedir. Dolayısıyla devletler hayatta kalabilmek için bu tür yeni savaş teorilerine yönelik tedbirlerini almak veya bunları uygulamak durumundadırlar. Hibrit savaşın avantajları kadar dezavantajlarının da olabileceği göz ardı edilmemelidir. Öncelikle konvansiyonel savaşlarda olduğu gibi kısa vadede etkilerinin görülme olasılığı düşüktür. Bu yüzden sabır ve süreklilik isteyen bir uygulamadır.

Hibrit savaş, hedef ülkede çatışma ortamının sürekliliği sağlanarak siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla kullanılan bir savaş yöntemidir. Devletlerin hibrit savaş tekniklerini kullanmaları, onların bir zayıflığı değil

bilakis konvansiyonel savaşta yaşayacakları kayıpları vermeden güçlerini en etkin bir şekilde ve üçüncü tarafları kullanarak göstermeleridir. Hibrit savaşın her zaman tek başına başarılı olacağını söylemek pek mümkün değildir. Ancak askerî harekâtlar ile birlikte kullanıldığında başarı oranının artacağı ihtimal dâhilindedir.

SONNOT

¹ General Valery Gerasimov tarafından 2013 yılında yazılan ve Rusya Askerî Bilimler Akademisinin (Russian Academy of Military Science) "Military-Industrial Courier" dergisinde yayımlanan "The Value of Science in Prediction" başlıklı makale Rusya'nın hibrit savaşa bakış açısını gösteren önemli bir çalışmadır. Bu makale ilk olarak Rusça yayımlanmış ve daha sonra İngilizce ve Almanca dillerine çevrilmiştir. İngilizce çevirisini okumak için bkz. <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2017).

KAYNAKÇA

- Aaronson, M., Diessen, S., De Kermabon, Y., Long, M. B. ve Miklaucic, M. (2012). **NATO Countering the Hybrid Threat**. *Prism*, 2(4), 111–124.
- Angstrom, J. (2017). **Escalation, Emulation, and the Failure of Hybrid Warfare in Afghanistan**. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(10), 838–856.
- Army, U. S. (2008). **FM 3-0 Operations**. Department of the Army (US).
- Bachmann, S.-D. ve Gunneriusson, H. (2015). **Hybrid wars: the 21st-century's new threats to global peace and security**. *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies*, 43(1), 77–98.
- Barbu, F.-M. (2015). **Considerations concerning hybrid war**. *Strategic Impact*, (55), 50.
- Batyuk, V. I. (2017). **The US Concept and Practice of Hybrid Warfare**. *Strategic Analysis*, 41(5), 464–477. doi:10.1080/09700161.2017.1343235
- Comfort, K. D. (2003). **Preventing Terrorism Through Nation-Building: A Viable Way?** Army War College. <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA414508> (Erişim Tarihi : 20 Ekim 2017).
- Connell, M. E., Evans, R. ve CNA Corporation. (2015). **Russia's "ambiguous warfare" and implications for the U.S. Marine Corps**. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-010447-Final.pdf (Erişim Tarihi : 20 Ekim 2017).
- Çelikpala, M. (2004). **From a Failed State to a Weak One? Georgia and Turkish-Georgian Relations**. *Development*, 24, 75–86.
- Dvorak, J. (2016). **Complexity In Modern War: Examining Hybrid War And Future U.S. Security Challenges**. (MSU Graduate Theses). <http://bearworks.missouristate.edu/theses/3029> (Erişim Tarihi : 21 Ekim 2017).
- Echevarria, A. J. (2005). **Fourth-generation war and other myths**. Army War College Strategic Studies Institute.
- Eker, S. (2015). **Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği**. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 2(1), 31–66.

- Fridman, O. (2017). **Hybrid Warfare or Gibridnaya Voyna?**. *The RUSI Journal*, 162(1), 42–49. doi:10.1080/03071847.2016.1253370
- Galkins, K. (2012). **NATO and Hybrid Conflict: Unresolved Issues from the Past or Unresolvable Threats of the Present?** Naval Postgraduate School. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA567161> (Erişim Tarihi : 22 Ekim 2017).
- Grant, T. D. (2004). **Partition of Failed States: Impediments and Impulses**. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 11(2), 51–82.
- Haims, M. C. (2008). **Breaking the Failed-State Cycle** (C. 204). Rand Corporation.
- Hammes, T. X. (2006). **The sling and the stone: on war in the 21st century**. Zenith Press.
- Hoffman, F. G. (2007). **Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars**. Potomac Institute for Policy Studies Arlington. http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/HybridWar_0108.pdf (Erişim Tarihi : 21 Ekim 2017).
- Huber, T. M. (2004). **Compound Warfare That Fatal Knot**. T. M. Huber (Ed.), İçinde *US Army Command and General Staff College* (s. 315). Fort Leavenworth: U.S. Army Command and General Staff College Press.
- Josan, A. ve Voicu, C. (2015). **Hybrid Wars in the Age of Asymmetric Conflicts**. *Review of the Air Force Academy*, (1), 49.
- Keskin, F. (1998). **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**. Ankara: Mülkiyeliler Birliği.
- Klein, M. (2015). **Russia's new military doctrine: NATO, the United States and the "colour revolutions"** (C. 9/2015). Berlin. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-423319> (Erişim Tarihi : 13 Ekim 2017).
- Kofman, M. ve Rojansky, M. (2015). **A closer look at Russia's "Hybrid War"**. *Kennan Cable*, 7.
- Lanoszka, A. (2016). **Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe**. *International affairs*, 92(1), 175–195.

- Liang, Q. ve Xiangsui, W. (1999). **Unrestricted warfare**. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House
- Lind, W. S., Schmitt, J. F. ve Wilson. (1989). **The Changing Face of War: Into the Fourth Generation**. *Marine Corps Gazette*, 22–26.
- McCulloh, T. ve Johnson, R. (2013). **Hybrid warfare**. Joint Special Operations University. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA591803>. (Erişim Tarihi : 18 Ekim 2017).
- Mecklin, J. (2017). **Introduction: The evolving threat of hybrid war**. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 73(5), 298–299. doi:10.1080/00963402.2017.1362905
- Noetzel, T. ve Zapfe, M. (2010). **Force structure requirements for complex and conventional operations: the case of the Bundeswehr**. İçinde C. M. Schnaubelt (Ed.), *Complex Operations: NATO at War and on the Margins of War* (ss. 134–151). Rome: NATO Defence College, Research Division.
- Özer, Y. (2015). **Terörizmle Mücadelede İstihbaratın Rolü: Kültürel İstihbarat Konsepti**. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 51–80.
- Sadowski, D. ve Becker, J. (2010). **Beyond the “Hybrid” Threat: Asserting the Essential Unity of Warfare**. *Journal Article| January*, 7(1), 13.
- Schroefl, J. ve Kaufman, S. J. (2014). **Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War**. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(10), 862–880. doi:10.1080/1057610X.2014.941435
- Toptaş, E. (2009). **21. Yüzyılda savaş**. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Türk Dil Kurumu. (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59cd55be86e8e3.81990778 (Erişim Tarihi : 19 Ekim 2017).
- Tzu, S. (2004). **Savaş Sanatı**. (Çev. A. Demir). İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Uşaklı, A. B. ve Alper, H. (2010). **Teknolojik Gelişmelerin Savaşları Dönüştürmesi ve Gelecekteki Savaşlara Hazır Olmak**. İçinde H. Yalçınkaya (Ed.), *Savaş, Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

- Von Clausewitz, G. C. (2013). **On war**. Simon and Schuster. <https://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=p2jsAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=Clausewitz,On+War+2013&ots=nznVBTBsl&sig=bUs3LZfr-9DO67lXk38tkcVT3v4> (Erişim Tarihi : 22 Ekim 2017).
- Wright, Q. (1942). **A study of war**. 2 vols. <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1943-01669-000> (Erişim Tarihi : 13 Ekim 2017).
- Yalçinkaya, H. (2004). *Devletlerin Dış Politika Aracı Olarak Kullandığı Savaşın Soğuk Savaş Sonrası Değişimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yalçinkaya, H. (2010). **Savaşın Değişimi ve Savaş Çalışmalarında Farklı Disiplinler**. İçinde H. Yalçinkaya (Ed.), Savaş, Farklı Disiplinlerde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Yalçinkaya, H. (2015). **Yabancı Terörist Savaşçılara Karşı Uluslararası İşbirliği: Türkiye'nin Tecrübesi** (ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi No: 22) (s. 16). Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.orsam.org.tr/files/Degerlendirmeler/22/22tr.pdf> (Erişim Tarihi : 25 Ekim 2017).
- Yalçinkaya, H. ve Türkeş, K. T. (2008). **Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar**. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(7), 55 – 89. doi:10.17752/gsd.41655